

Во едицијата „Од историското минато на македонскиот народ“ на реномираната скопска издавачка куќа „Култура“ се појави монографијата на д-р Ристо Кирјазовски „Народноослободителниот фронт и другите организации на Македонците од Егејска Македонија (1945—1949)“.

Врз база на изворна документација и литература, во монографијата авторот го проследува развојот на националноослободителното движење на македонскиот народ од Егејска Македонија, вршејќи притоа историска анализа на организациите кои се јавиле како предводници на движењето. Вниманието на авторот главно е насочено кон појавата, развојот, целите и улогата на Народноослободителниот фронт — НОФ, додека другите организации се обработени во рамките на нивниот придонес во развојот на движењето.

Проблематиката на трудот концептски е изложена во осум дела со повеќе глави и подзаглавија со соодветни наслови. Трудот е комплетиран со предговор, епilog, кратенки, кратки биографски податоци на поважните личности што се споменуваат во текстот, регистар на лични имиња, географски имиња и поими и извори и литература.

Во првиот дел со наслов „Народноослободителната војна во Грција 1941—1945 година“ (9—63), по краткиот преглед на состојбата во Грција непосредно пред почетокот на фашистичката агресија, авторот се осврнува на развојот на антифашистичката борба

во Грција. Разгледувајќи го распоредот на класносоцијалните сили и политичко-програмските ставови и цели на Комунистичката партија на Грција — КПГ, авторот ги согледува можностите за победа на народноослободителното движење во Грција и основните причини за неговиот негативен исход. Поодделно се задржува и на НОВ во Егејска Македонија, пред сè на учеството и предонесот на Македонците, како и на односот на КПГ спрема ослободителното движење на македонскиот народ.

Во делот „Грција по ослободувањето од германскиот окупатор“ (65—74), опфатени се англиската воена интервенција (1944) и Договорот во Варкиза (1945), настани кои го предизвикале поразот на народнореволюционерното движење во Грција, довеле до реставрација на предвоениот реакционерен режим и создале состојба која неизбежно водела кон граѓанска војна во земјата.

Во продолжение на монографијата во делот „Развојот на ослободителното движење на македонскиот народ по војната“ (75—168), авторот ја слика положбата на македонскиот народ во Егејска Македонија, кога реакционерниот грчки режим го подложува на постојан терор и масовни прогони. Во таа состојба е согледана основната причина за појавата на организациите кои имале задача да го поведат македонскиот народ во борба за опстанок, независност и национални права. Задржувајќи се накратко на Тајната ослободителна македонска

организација — ТОМО (1945), авторот пристапува кон обработка на основната проблематика на трудот, вршејќи анализа на развојниот пат на македонската националноослободителна организација — НОФ. Поаѓајќи од конституирањето на НОФ во 1945 год. изложени се и неговите основни политички цели, организационата поставеност и основните форми преку кои НОВ го изразува политичкиот и оружениот отпор. Авторот се осврнува и на односите меѓу НОФ и КПГ, изнесувајќи ги основните причини за нивните разногласија и текот на преговорите за нивно обединување кое ќе биде остварено со спогодбата склучена 1946 год.

Следејќи го развојот на демократското движење во Грција и Егејска Македонија во делот „Разгорување на оружената борба“ (169—196), авторот се задржува на создавањето на Демократската армија на Грција — ДАГ (1946), бројното учество на македонскиот народ во нејзините борбени редови и на поважните воени операции со кои ДАГ успеала да создаде слободни територии. Поодделно е разгледана и работата на Сенофитскиот актив на НОФ (1947), на кој биле сумирани резултатите од дотогашното делување на организацијата и одредени насоките за нејзината понатамошна активност.

Во склопот на петтиот дел „Борбата за заземање на власта во Грција“ (197—230), изнесени се решенијата на Третиот пленум на ЦК на КПГ (1947) и условите во кои била формирана Привремената демократска влада на Грција — ПДВГ (1947). Посебен простор е даден на Први-

от конгрес на НОФ (1948), како настан од „...големо значење поради донесените два историски документи: Програмата и Статутот на организацијата.“ (стр. 215) и на обидите на КПГ со формирање на „Партиска фракција“ во НОФ и мобилизацијата на неговиот кадар да го стави под своја контрола македонското националноослободително движење. Следат и податоци за бројот на евакуираните македонски и грчки деца во источно-европските земји и Југославија.

Преку содржината на шестиот дел (231—312), авторот ја прикажува положбата на ослободителното движење на македонскиот и грчкиот народ по појавата на Резолуцијата на Информбирото (1948) и нејзиното прифаќање од КПГ. Притоа се осврнува на Првиот пленум на НОФ (1948), на кој КПГ во духот на својата проинформбировска ориентација успеала да го елиминира раководството на организацијата. Разгледувајќи ја политиката на КПГ по македонското национално прашање во текот на Граѓанската војна, авторот ја расветлува и позадината на новоисфрлената парола „формирање на македонската држава во рамките на балканска федерација“. (стр. 260) Воедно е проследен и развојот на односите меѓу КПГ и Комунистичката партија на Југославија — КПЈ и работата во Вториот конгрес на НОФ (1949). Во продолжение анализирајќи ја дејноста на Комунистичката организација на Егејска Македонија — КОЕМ (1949) авторот, истакнува, дека „...КОЕМ е формирана во рамките на стратегијата на Захаријадис и на Информбирото за да

се обвинат КПЈ и македонското движење предводено од НОФ како решавачки фактор за поразот на ДАГ...“ (стр. 311)

На македонските ослободителни организации од егејскиот дел на Македонија, Народноослободителниот младински сојуз — НОМС (1945), и Антифашистичкиот фронт на жените — АФЖ (1945), како и на културно просветната дејност на НОФ, посветен е седмиот дел „Развојот и активноста на општествените организации“ (313 — 359).

Во последниот дел „Поразот на демократското движење — 1949 година“ (361—384), обработен е воениот пораз на ДАГ како последица на битките на Кајмакчалан, Вичо и Грамос. Сеопфатно се изнесени и оценките на КПГ за причините на поразот на ДАГ, дефинирани во московскиот документ, партиската конференција на КПГ во Бурели — Албанија и нејзиниот Шести пленум, што следствено довело до апсење на раководителите на НОФ и префрлу-

вањето на припадниците на ДАГ и цивилното население од Албанија во СССР и во источно-европските земји.

На крајот во епилогот следи констатацијата на авторот, дека поразот на ДАГ покрај човечките жртви и материјалните штети го довеле македонскиот народ во Егејска Македонија повторно „...во положба на жесток терор и интензивна политика на денационализација и асимилација спроведувана со најразлични средства. Во такви околности тој беше исправен пред задачата за запазување на своето физичко отстојување и одбрана на својата национална самобитност.“ (391)

Со својата обемност и исцрпност монографијата на д-р Ристо Кирјазовски, претставува значаен придонес кон проучувањето на историјата на македонскиот народ од Егејска Македонија, што несомнено ќе ја вброи во позначајните дела на поновата македонска историографија.

Лилјана ПАНОВСКА

Александар СПАСОВСКИ, Партизанското движење во Скопје и Скопско 1941—1945, Скопје 1984., 289.

Овој труд на авторот Александар Спасовски претставува дополнување и проширување на веќе одамна исцрпеното издание на Војно издавачкиот завод — Белград, објавено во 1971 година под наслов: Скопскиот НОП одред. Потребата од негово преимнување од Архивот на град Скопје, беше неминовна поради интересирањето на пошироката читачка јавност, а сè совпадна и со 40-го-

дишнината од ослободувањето на Скопје.

Поделен на десет поглавја, овој труд ја регистрира целокупната активност на Скопскиот Партизански одред, од неговото формирање во 1941 па сè до 1944 година, т.е. до вклучувањето на Одредот кон 16, бригада, со белешка од издавачот и предговор од авторот, презентирани на почетокот и списокот на борците